

מדיניות של סימן שאלה/ נתן אלתרמן

1

השביתה הכללית שנועדה להפגין מרי אזרחי של אוכלוסי "הגדה המערבית", ביום פתיחתה של עצרת או"ם, לא יצאה אל הפועל, אף שהוכרזה ונתמכה על ידי ממשלת חוסיין. בכל ערי "הגדה", פרט לשכם, התנהלו החיים והעסקים כסדרם. יודעי דבר זוקפים זאת לזכות הפגנת הכוח הצבאית והמשטרתית של המימשל, ואין ספק כי תהא זו לא רק גרסה רשמית – תעמולתית, אם נאמר כי כוח זה השפיע לא רק כגורם של הפחדה אלא גם כגורם של עידוד ואבטחה ליסודות הערביים המתונים הנוטים להשלים עם השלטון הישראלי ולבסס את קיומם מתוך שיתוף עמדו.

יסודות כאלה מצויים ומסתבר כי דרכי המימשל הצבאי, מאז מלחמת ששת הימים נטעו בהם את ההכרה כי שלטונה של ישראל אינו עשוי להיות להם כגיהנום, כשם ששלטונה של ירדן לא היה להם כגן עדן. משום כך ראוי אולי לתהות באיזו מידה אנו נוסכים בחוגים אלה את ההכרה כי קו השיתוף הוא הקו הנכון שכדאי להם לבחור בו.

ברור כי הכוח הצבאי בלבד, אף כי הוא מאמץ את לב הסוחר הערבי לפתוח את חנותו ולהפר את השביתה, על אף איומי הקיצוניים, אינו גורם מספיק, ביחוד אם נשים אל לב כי המדיניות הישראלית המוצהרת, כפי שהיא באה לידי ביטוי הן להלכה והן בפרטי יומיום של המעשה, עשויה, לפי טיבה כיום, לעורר בלב ערביי השומרון ויהודה את ההיפך הגמור מן התחושה שאומרת כי כדאי להם להשלים עם השלטון הישראלי ולראותו כמצאיות שלקבע. למעשה, אין לך דבר העשוי לסייע להלך-רוח זה פחות ממדיניותנו המוצהרת כיום, שכן כל עיקרה מבוסס על ההנחה שעתידם של "השטחים המוחזקים" עומד בסימן שאלה, עד לשיחות שלום עם מדינות-ערב, וכל ניסוחנו הרשמיים מכוונים למנוע את הרושם שאנו מתכוונים, חלילה, להישאר כאן ויהי מה.

מדיניות זו של סימן שאלה עיקרה מופנה, כידוע, כלפי חוץ, לזירה הבינלאומית. צידוקה הרישמי הוא בכך, שהיא מונעת לחצים מדיניים של המעצמות ופוטרת אותנו מהדגשת עיקרים העלולים לעורר מחאות וסיבוכים מיותרים. אלא שמדיניות זו היא חרב-פיפיות. לא נשאל כאן באיזו מידה היא מונעת לחץ חיצוני לטווח ארוך, אך נציין כי בעוד היא מחזקת את עמידתנו באו"ם היא מערערת את עמידתנו בחברון וביריחו ודוחה את אוכלוסי המקומות הללו אל זרועות הספק ואולי אף אל זרועות הפחד מפני יום-נקמות של חוסיין לכשיחזור.

בנסיבות אלה ברור שאם יש ב"גדה המערבית" אנשי ציבור ערביים הנוקטים בקו של הסתגלות לשלטון הישראלי והמשתדלים להשפיע על האוכלוסיה בכיוון זה, הרי אין אנו עושים הרבה כדי שעאמדתם של מתונים אלה תהיה סבירה מבחינה אובייקטיבית. למעשה, אפשר לומר שבעמדתם זו, המקבלת את השלטון הישראלי כמציאות של קבע, הם פועלים לא רק נגד הקו של חוסיין אלא גם נגד הקו הרשמי המוצהר של ממשלת ישראל, הדוגלת בעיקרון של הימנעות מכל דבר שיש בו משום אישור נוכחותנו ב"שטחים המוחזקים" כנוכחות שמחוץ לכל ספק, ומתאמצת בכל שטחי ההלכה והמעשה להוכיח לעולם כולו שאנו נמצאים כאן רק בתוקף של אוקופאציה צבאית, עד שהבעיה כולה תעלה לדיון בשיחות ישירות ביננו ובין מדינות ערב.

הקו המדיני המוצהר של ממשלת ישראל הוא, איפוא למעשה, קו העובר מעל לראשיהם של עסקנים ערביים אלה ישר אל חוסיין, אשר רק אותו אנו רואים כצב באותן שיחות ישירות שאנו נכספים אליהן ותולים בהן את עתיד "השטחים". אנו דורשים, איפוא, נאמנות ושיתוף-פעולה מן העסקנים הנ"ל, בעוד אנו מכריזים בפירוש כי בעיות ההסדר הסופי, וגם בעיית גורלם האישי בכלל זה, ייקבעו במשא ומתן שלנו עם אויבם בנפש.

מדיניות זו של סימן שאלה, כל הממשלה כולה תומכת בה, כמדומה, וגם הציבור ברובו מסכים לה שעה שמביאים לפנינו את הנימוק העליון שלא כדאי לעשות דברים העלולים להרגיז ידידים ולקלקל את "האימאז" הישראלי בזירה הבינלאומית. משום כך התרגלנו להצדיק אפילו את הימנעותה של הממשלה מעניין יסודי ושורשי כמו התישבות יהודית דחופה בשטחים המוחזקים. זה טיבה של מדיניות של סימני שאלה – להימנע מכל מה שעשוי לעורר שאלות. דומה כי העניין היחידי שבו נתגלו בממשלה נטיות שלא לפחד מקלקול האימאז' היה עניין הפליטים.

בניגוד לרבים בציבור הנני סבור, כי טוב עשתה ממשלתנו שהסכימה לבסוף להיענות ללחץ המעצמות בענין זה וטוב שהסכימה אפילו להאריך את מועדי שובם של הפליטים, על אף כל הנימוקים שכנגד שסיפקו לה שלטונות ירדן בפעולת השיסוי שלהם. הנני סבור, כי אף ללא כל לחץ מבחוץ היה ראוי שלא נקשה עורף בעניין זה, שכן ויתורינו בו, יותר משהוא פרי לחץ חיצון, צריך להתקבל עלינו כמצוות לחץ של קורותינו, קורות העם היהודי אשר שאלת מצוקתם של פליטי – חרב אינה יכולה להיות לגביו מה שהיא לגבי שאר אומות. יש דברים אשר בהם צריכה ריבונות מדינית זו שזכינו בה לתת לנו תוקף להוכיח בו לא רק את היותנו שווים לשאר אומות אלא את היותנו שונים מהן. תולדות העם היהודי שמכוחן אנו עומדים בשומרון וביהודה, והמצוות עלינו לא לסור משם, הן שגזרו עלינו לפתוח את גשר-אלנבי שעל הירדן לפליטים החוזרים. על אף המעמסה ועל אף השיסוי הירדני.

רק עירבוב תחומים ועקרונות היה יכול להביא לידי כך שדווקא ויתור זה אנו רואים בהתמרמרות ככניעה, בעוד אנו משלימים עם קו מדיני מוצהר העוקף ענינים שבעקרונות יסוד. רק ערבוב תחומים ואמות מידה יכול היה להביא לידי כך שמדיניותנו המוצהרת מבוססת על מידה כה רבה של השתדלות למנוע לחץ, עד כי אפילו בענין יסודי כמו ההתישבות מושכת הממשלה ידה מכל תכניות של גופים חלוציים ובמידה שהיא פועלת בשטח זה היא מקפידה על כך שנקודות-הישוב תהינה רק בבחינת משלטים והיאחזויות כתוספת לשליטה הצבאית, כדי שנוכחותנו בשטחים אלה תשמור על אופיה האוקופאציוני (והארעי בהכרח), שאינו מעורר בעיות מדיניות. הימנעות זו חלה אפילו על מקומות שבהם יישבו יהודים לפני 1948, אף כי דומה שיישוב המקומות הללו היה צריך להיעשות דווקא בפומבי, בהבלטה ובמפורש, כהזדמנות טבעית להבלטת אי חוקיותו של סיפוח "הגדה" לממלכת ירקן בתש"ח וכאישור נוסף לזכותנו להימצא במקומות הללו לא ככובשים בלבד.

אכן, פעמים דומה, כי הקו המדיני המוצהר מחזיק כיום את הממשלה כולה כמו במצב של קפאון והיפנוזה, המונעים את התנופה ההכרחית ומקהים את תחושת הדחיפות לגבי מעשים של השתרשות, ששעה זו היא שעתם, ואין לדעת כמה היא עתידה להימשך. קו מדיני מוצהר זה הוא כה שליט ותקיף, כה מקיף את הכל, עד כי טוב אולי שמפעם לפעם הוא משתבש על ידי הצהרות של שרים החורגות מתחומו. גם מידת המבוכה שהצהרות אלו גורמות, במידה שיש בהן הפרת נוהל, היא טובה יותר מן הקפאון הכובל והמהופנט שקו זה משרה על הוויתנו הפוליטית והמעשית כיום.

קו זה כל סטיה ממנו נוסכת בו חיות, וכל המשבש אותו אינו יכול אלא לתקנו. איני יודע באיזו מידה אפשר יהיה להביא לידי רביזיה של קו זה. גם לגבי הזירה הבינלאומית כדאי אולי לשלב בו כמה עקרונות העלולים לגרום אי נוחות וסיבוכים, שכן מוטב לעשות זאת בהדרגה, אפילו מבחינת התבונה המדינית המעשית, כדי שלא נימצא עומדים פתאום במצב ש הנצטרך להעמיד את עיקרי קיומנו בבחינת חידוש והפתעה שסופן לחץ גדול שבעתיים. אם כך או כך, כלפי פנים לפחות צריך להחליף קו זה בקו אחר שעיקרו לא רק מניעת מחאות ולחץ בזירה הבינלאומית, אלא עיקרו עשיית דברים שיש בהם משום הכשרה לעמידה בפני כל לחץ לכשיבוא.